
ВАСИЛЕЦЬ Т.С.,
викладач, аспірант, Інститут
міжнародних відносин,
Національний авіаційний
університет,
м Київ

НОРМАТИВНО ПРАВОВА БАЗА ЩОДО ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається нормативно правова база щодо формування міжнародної академічної мобільності студентів у вищих навчальних закладів України.

Ключові слова: глобалізація, освіта, вища освіта, університет, міжнародний освітній простір, Болонський процес, міжнародна академічна мобільність, інтернаціоналізація освіти, нормативно-правовий акт.

В статье рассматривается нормативно правовая база формирования международной академической мобильности студентов в высших учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: глобализация, образования, высшее образование, университет, международное образовательное пространство, Болонский процесс, международная академическая мобильность, интернационализация образования, нормативно правовой акт.

The article is dedicated to the investigation of the normative standards concerning the student international academic mobility in higher institutions.

Key words: globalization, education, higher education, university, international education area, Bologna process, international academic mobility, internalization of education, normative legal act.

Постановка проблеми. Тенденції до глобалізації суспільного розвитку формують нову еру взаємодії між націями, народами і державами. Глобалізація значно розширює культурно-інформаційні контакти між народами і державами, впливає на суспільні інституції, ринок праці, торгівлю, виробництво, управління, політичні утворення і інші процеси. Найвпливовішими чинниками розвитку стають інформація, наука і освіта.

Глобалізація освіти – одна з фундаментальних тенденцій розвитку освіти, яка відображає формування єдиного соціального інформаційного й освітнього простору в масштабах усієї планети, зокрема, через діяльність засобів масової інформації [1]. Глобалізація веде до якості вищої освіти – до «космополітичного університету» і сприяє стандартизації навчання. Університет має зовсім нові функції: організація і проведення спільних міжнародних фундаментальних наукових досліджень; забезпечує потребу у висококваліфікованих кадрах; призводить до розвитку загальної освіти.

Мета статті – провести аналіз нормативно правової бази щодо формування академічної мобільності студентів.

Виклад основного матеріалу. Екс - міністр освіти і науки академії НАНУ В. Кремень пов'язує глобалізацію освіти із вступом людства на перетині тисячоліть до нового типу цивілізації, опанування нового способу мислення й різновидом прогресу. Розглядаючи питання формування освітньої політики України в контексті вимог ХХІ століття, В. Кремень наголошує, що освіта – це складна, багаторівнева система, яка розвивається, видозмінюється під впливом часових, соціальних і багатьох інших чинників [2]. На думку В. Кременя, тільки країна, спроможна в умовах глобалізованого світу примножити свою ін-

телектуальну власність, сферу знань, як субстанцію виробництва, зможе претендувати на гідне місце у світовій спільноті, бути конкурентоспроможною.

Вже в перші роки незалежності були спроби сформулювати шляхи до міжнародного співробітництва. У документі з питань освіти – Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») постановлено завдання розширити практику обміну студентів з провідними зарубіжними вищими навчальними закладами; забезпечити міжнародне визнання дипломів; забезпечити процес інтеграції України у світовий науковий простір з метою прилучення до досягнень зарубіжної освіти, науки, технологій, культури, залучення іноземних інвестицій для розвитку вітчизняної освіти і науки, взаємної підготовки і перепідготовки фахівців; гуманізація міжнародних відносин, утвердження етичних норм міждержавного спілкування, діалогу націй і культур; впровадження спеціалізованих, наукових і молодіжних обмінів; впровадження довготермінової програми співробітництва в галузі освіти, вироблення механізмів входження до освітніх програм ЮНЕСКО, інших міжнародних організацій, фондів, а також створення із зарубіжними країнами спільних центрів освіти, укладання угод щодо нострифікації документів про освіту й кваліфікацію спеціалістів [3].

Відповідно до закону України про освіту, метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами.

Указом Президента України від 4 липня 2005 року № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» визначено низьку заходів, спрямованих на реалізацію в Україні положень Болонської декларації, зокрема, з розробленням та затвердженням нових галузевих стандартів вищої освіти [4]. Одним із наймасштабніших проєктів прагнення демократизації освіти став Болонський процес (від назви університету в італійському місті Болонья, де започатковано ініціативи створення єдиного освітнього простору). Попередницею започаткування Болонського процесу була Європейська культурна конвенція 1954р., в якій наголошено на необхідність заохочення громадян усіх держав до вивчення мов, історії та культури інших країн.

Основним завданням Болонського процесу є створення Зони Європейської вищої освіти, яка передбачає прийняття системи зрозумілих ступенів, які можна легко зіставити, через додатка до диплома; прийняття системи, яка ґрунтується за своєю суттю, на двох основних циклах – до ступеневому і після ступеневому; запровадження системи кредитів за типом ECTS; сприймання мобільності шляхом подолання перешкод ефективного здійсненню вільного пересування: студентам повинен бути забезпечений доступ до можливості одержання освіти і практичної підготовки, а також до відповідних супутніх послуг; сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти з метою розробки критеріїв і методологій, які легко можна зіставити.

Відкрита Зона Європейської вищої освіти несе багатство позитивних перспектив, але потребує продовження зусиль для ліквідації бар'єрів і розробки таких рамок для викладання і навчання, щоб розширили мобільність і зробили співробітництво більш близьким ніж будь-коли досі.

Вільна мобільність студентів є

необхідною умовою існування Зони європейської освіти. Європейські університети хочуть розвивати велику мобільність як за горизонталлю так і за вертикаллю. Вони хочуть використовувати існуючі інструменти визнання й мобільності (ECTS, Лісабонську конвенцію, Додаток до диплома, мережа NARIC, ENIC) позитивним і гнучким засобом [5]. Також необхідний і загальний європейський підхід до віртуальної мобільності і до транснаціональної освіти. Міністри прийняли всі заходи щодо поліпшення мобільності студентів, усунення перешкод вільному пересуванню, взяли до уваги можливості для мобільності, що запропоновані відповідно до програм Європейського співтовариства, прогрес, що досягнутий у цій галузі, наприклад, запуском плану дій з мобільності, яка підтримана, Радою Європи в Найсе 2000 року.

У 2005 році Україна підписала Болонську Конвенцію і започаткувала низьку методичних та організаційних змін, скерованих на реформування освіти, на перехід на дворівневу систему. Здійснено ряд заходів із створенням національно правової бази вищої освіти, які визначали ідеологію реформування всієї освітньої галузі.

Основними цілями академічної мобільності є: підвищення якості освіти; підвищення конкурентоздатності студентів; встановлення внутрішніх і зовнішніх інтеграційних зв'язків. Завданням академічної мобільності є: набуття професійного досвіду; підтримка соціальних, економічних, культурних, політичних взаємовідносин; можливість отримати два диплома про вищу освіту.

Нормативно-правова база розробляється відповідно до: Закону України « Про вищу освіту», «Про освіту», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», « Питання навчання студентів та аспірантів, стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних ви-

щих навчальних закладах та наукових установах за кордоном», Лісабонська Конвенція 1997 р. (Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні), Двосторонні угоди про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту та вчені звання, Конвенція, що скасовує вимоги легалізації іноземних офіційних документів (Гаазька конвенція, 1961р.), Указ Президента України від 02.04.1994р. № 94 « Про Консульський Статут України» (ст. 54), Постанова КМУ від 31.08.2011 № 924 « Питання національного інформаційного центру академічної мобільності» і інших нормативно-правових актів в галузі вищої освіти. Організаційне забезпечення академічної мобільності передбачає: допускаються студенти з другого курсу; відбір студентів здійснюється на конкурсній основі, склад конкурсної комісії затверджує керівник вищого навчального закладу; етапи, тривалість та зміст визначаються відповідно до навчальних планів і графіку навчального процесу. Визнання та пере зарахування результатів навчання студента у вищому закладі – партнері визнає еквівалентами та пере зараховує результати навчання з використанням європейської системи трансферу та накопичення кредитів ECTS; академічна різниця одиниць за індивідуальним планом не повинна перевищувати 10. Вищий навчальний заклад, що направляє на навчання, зобов'язаний: укласти угоду про співтовариство, забезпечити вільний доступ студентів до інформації про наявні програми академічної мобільності; надавати студентам консультативні послуги під час оформлення документів, контролювати наявність документів. Вищий навчальний заклад, що приймає на навчання зобов'язаний: зарахувати студента відповідно до норм законодавства; надати можливість брати участь у конференціях, виставках, представляти свої наукові роботи для публікації; видати студенту до-

кумент з переліком та результатами навчання. Студенти мають право на: продовження навчання; користування науковою базою вищого навчального закладу. . Студент зобов'язаний своєчасно надати необхідні документи для участі у програмі, вчасно прибути до місця; дотримуватися законодавства країни перебування; успішно пройти навчання за затвердженим індивідуальним навчальним планом; вчасно повернутися до закладу, що направив. Звітування та оформлення документів за результатами навчання за програмою академічної мобільності зобов'язує студента надати документ з переліком і результатами навчальних дисциплін, кількістю кредитів та інформацію про систему оцінювання, завірений в установленому порядку.

Для України досягнення ефективної міжнародної академічної мобільності в контексті Болонського процесу реальне лише за умови створення продуктивної системи національної академічної мобільності, її нормативно-правової бази, організаційно-економічного механізму, визначення джерел фінансування та готовності до партнерства суб'єктів процесу академічних обмінів.

Законодавчо - нормативне забезпечення академічної мобільності включає в себе відповідне оновлення державного законодавства щодо вищої освіти; візової підтримки академічної мобільності; захисту прав і безпеки іноземних студентів; розробку внутрішньо університетського нормативно-правового забезпечення академічної мобільності з урахуванням специфіки освітніх закладів; створення механізмів реалізації різних форм академічної мобільності узгоджених із законодавчим положенням ЄС та нормами міжнародного права.

Розглядаючи питання саме міжнародної академічної мобільності, як запоруку професійного зростання треба зазначити міжнародні нормативно-правові акти про освіту та їх-

ній вплив на формування законопроектів в галузі освіти України.

Під міжнародним договором розуміють міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі й регульовану міжнародним правом, незалежно від того, викладена така угода в одному, двох чи кількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування. Таке визнання міжнародного договору дано у ст. 2 Віденської конвенції від 23 травня 1969р. «Про право міжнародних договорів». Міжнародне співтовариство напружувало низьку нормативно-правових актів, де визначено міжнародні стандарти в галузі освіти.

Відповідно до норм міжнародного права деякі з них, такі як резолюції і декларації, не обов'язкові для виконання, інші (договори, пакти, конвенції) мають обов'язкову юридичну силу, якщо вони ратифіковані вищим законодавчим органом держави. Це положення закріплено у статті 9 Конституції України, де зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [6].

З моменту здобуття незалежності у 1991 році Україна ратифікувала низьку міжнародних документів у сфері захисту прав людини, зокрема у сфері забезпечення права на освіту. Визнанням міжнародним законодавцем у сфері захисту прав людини є Організація Об'єднаних Націй.

Зазначимо основні міжнародні документи у галузі права людини і освіти.

Конвенція по боротьбі з дискримінацією в області освіти (1960р.); Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966р.); Конвенція про права дитини (1989р.); Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (Лісабонська конвенція від 11 квітня 1997 року); Рекомендації про

розвиток освіти дорослих (1976р.); Рекомендації про визнання навчальних курсів і свідоцтв про вищу освіту (1993р.); Загальна декларація прав людини (1948р.); Гамбургська декларація про навчання дорослих (1997р.); Загальна декларація про культурне розмаїття (2005р.); Декларація і Комплексні рамки дій з виховання в дусі миру, прав людини і демократії (1995р.).

Отже, методологічними та соціально-політичними інтегрованими документами, покладеними в основу розвитку освіти в Україні, вибору пріоритетів, інтеграції національної освіти у світовій та європейській освітній простір, стали конвенції, рекомендації та декларації ООН, ЮНЕСКО.

Висновки. Україна, як повноправний учасник Болонського процесу, повинна зробити істотні кроки в корегуванні державної політики в галузі освіти з урахуванням його вимог і цілей. Перед нами стають такі завдання: гармонізація нормативно-правового забезпечення галузі освіти з міжнародної і європейської систем стандартів і сертифікації; перехід до національної ступінчастої системи підготовки фахівців, що дає можливість задовольняти потреби особи в досягненні певного освітнього рівня, що забезпечить її мобільність на ринку праці; створення мотивацій до навчання продовж життя, індивідуального розвитку особи і саморегуляції у європейському просторі; постійне поліпшення якості освіти шляхом оновлення її змісту і форм організації навчально-виховного процесу; створення умов і державної підтримки для динамічної інтеграції освітньої сфери України в європейський освітній простір.

На шляху реалізації вимог Болонського процесу необхідно розробляти та приймати відповідні нормативно-правові акти, вносити зміни до законів, насамперед, законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глобалізація освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ebk.net.ua/pedagogics/vocabulary.htm>
2. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати – К.: Грамота, 2005. – 448с.
3. Державна національна програма « Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 61с.
4. Указ Президента України від 04.07.2005р. № 1013 / 2005 « Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» // Збірник нормативно правових документів з вищої освіти, - Київ, 2007. – 87с.
5. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін) / Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаши Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003.- 52с.
6. Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти. – К.: Парламент вид-во, 2004. – 404с.